

Triangeldrama?

Om olika markanvändningsintressen i Jämtlandstriangeln

LUNDS
UNIVERSITET

Abstract

This paper examines conflicting land use interests in Jämtland, Sweden, focusing on the relationship between reindeer herders, the Swedish Tourist Association and the County Administration Board. The studied area has a long history and tradition of tourism and reindeer herding and both are classified as national interests. However, in recent years, tourism has increased to new levels, leading reindeer herders to feel that their industry is increasingly threatened. As a result, the Swedish Tourist Association decided to limit its activities in the area. The aim of this paper is to gain deeper understanding of how core actors with differing interest frame the issue of increased tourism in Jämtland and to highlight the difficulties of reaching common ground for land use in the area. The study was carried out by conducting a qualitative frame analysis and the data was analyzed through a theoretical framework based on postcolonial theory as well as the public interest's role in planning. The study found that while all actors agree that increased tourism poses a problem for reindeer herding, their framing differs. This divergence stems from their contrasting roles in the context, making it difficult to reach common ground for land use in the area.

Nyckelord: markanvändning, intresse, renskötsel, friluftsliv, Svenska Turistföreningen (STF), länsstyrelsen, Handölsdalen

Antal ord: 9534

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Studiens omfattning och avgränsningar	3
1.4 Definition av aktörerna	3
1.4.1 Länsstyrelsen Jämtlands län.....	3
1.4.2 Svenska Turistföreningen (STF)	4
1.4.3 Handölsdalens sameby	5
2. Tidigare forskning	6
2.1 Hur renskötseln påverkas av annan markanvändning	6
2.2 Friluftslivets tillgänglighet och allemansrätten.....	7
3. Teoretiskt ramverk.....	9
3.1. Postkolonial teori	9
3.2. Allmänintresset och planeringen	10
4. Metod och material.....	13
4.1. Fallstudie som forskningsdesign	13
4.2. Kvalitativ framinganalys.....	13
4.3. Operationalisering	14
4.4. Material	16
5. Resultat och analys	18
5.1. Länsstyrelsen Jämtlands län.....	18
5.2. STF	20
5.3. Handölsdalens sameby.....	22
6. Slutsats och diskussion.....	25
6.1. Slutsats	25
6.2. Diskussion.....	26
7. Referenser	28

1. Inledning

Jag kommer i det följande avsnittet att presentera mitt val av fall. Därefter redogör jag för mitt syfte och frågeställning, följt av en närmare beskrivning av berörda aktörer. Avslutningsvis följer ett kort stycke där jag förtydligar studiens omfattning och avgränsning.

1.1 Bakgrund

Jämtlandstriangeln är ett av Sveriges mest populära fjällvandringsområden och är vidare en av svenska fjällens mest kända och välbesökta fjällvandringsleder vars tur på 47 kilometer sträcker sig mellan de tre fjällstationerna Storulvån, Sylarna och Blåhammaren (Jämtlandstriangeln, u.å.).

Samtidigt ligger även några av Sveriges sydligast belägna renbetesmarker tillhörande Handölsdalens samebyn i samma område.

Sedan urminnes tider har samerna levt i Sápmi, ett område som i dag sträcker sig över fyra länder – Kolahalvön i Ryssland samt de nordliga delarna av Norge, Finland och Sverige. Samerna är Sveriges enda urfolk och det tydligaste kännetecknet för den samiska kulturen har länge varit renskötseln (Utsi, 2007, s. 9). Relationen mellan den svenska kronan och samerna är komplex och den svenska statens långa historia av rättsliga och administrativa övergrepp bidrar till de motsättningar som präglar dagens situation. Under 1700-talet hade samerna relativt starka markrättigheter som under 1800-talet kom att berövas gradvis. Det som idag kallas *avvittring* var en administrativ process som innebar att den svenska kronan tog mark de ansåg vara obesutten i anspråk, det vill säga den mark där samerna hade sitt fasta viste (Lundmark, 2008, s. 78 och s. 103). Det faktum att samerna brukat marken sedan urminnes tider hade föga betydelse då Sverige, likt andra kolonialmakter, påstod att “infödingar” saknade historia. Samerna ansågs befinna sig på en lägre kulturnivå och ansågs därför inte lämpliga att äga mark. Den enda rättigheten samerna fick behålla var renbetesrätten (Lundmark, 2008, s. 104–106). Idag är renskötselrätten en grundlagsskyddad rättighet byggd på urminnes hävd. Urminnes hävd syftar här till en äganderätt som förvärvats genom ett långvarigt, och av andra accepterat, nyttjande av mark och vatten (SFS 1971:437; SOU 2006:14, s. 24).

Samtidigt framgår av 2 kap. 15 § i regeringsformen (RF) att “alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten”. Enligt allemansrätten har var och en en begränsad rätt

att använda färdas över men även under en kortare tidsperiod uppehålla sig på någon annans fastighet. Fastighet avser här mark och vatten. Allemansrätten medför både rättigheter och skyldigheter och får inte ta sig sådana friheter att markägaren tillfogas skada eller andra olägenheter. Detta brukar sammanfattas med att man inte får störa eller förstöra (Bengtsson, 2023, s. 7–8). I ett svenskt sammanhang är allemansrätten en central förutsättning för friluftslivet (Emmelin m.fl., 2010, s. 189).

Det senaste decenniet har antalet besökare i fjällen ökat, vilket inneburit ett ökat tryck på såväl natur som rennäring. Den samiska hållningen är att fjällturismen på vissa håll blivit oförenlig med renskötseln (Lenas, 2021). Samtidigt är tillgängliga fjäll en viktig förutsättning för friluftslivet och besöksnäringen. Länsstyrelsen i Jämtlands län har som ambition att det går att förena turism med en fungerande renskötsel på statliga renbetesmarker. I september 2023 ansökte Svenska Turistföreningen (STF) om ett nytt arrendeavtal för fjällstationer och fjällstugor i västra Jämtlandsfjällen och delar av Härjedalen då det gamla sagts upp. För att få ett nytt markupplåtelseavtal var STF tvungna att göra förändringar då Länsstyrelsen gjort bedömningen att STF:s verksamhet i området bidragit till avsevärd störning på renskötseln (STF, u.å.a). Efter flera dialogträffar kom man överens om att Blåhammarens fjällstation ska övergå till det som kallas fjällstuga, vilket innebär att restaurangen stängs och antalet bäddar halveras. På Sylarnas fjällstation ska på motsvarande sätt antalet bäddar minska med 25 procent och restaurangen ska senast stänga år 2028. På så sätt ska antalet besökare minska, även transporter av mat och förbrukningsmaterial (Länsstyrelsen Jämtlands län, 2023).

I mångbrukandet av fjällen uppstår således utmaningar i att balansera olika värden och intressen och det beslut som nu fattats indikerar att utsikterna för att nå gemensam grund för markanvändning, där båda intressena kan ta sig fulla uttryck och existera utan att göra avkall på varandra, är små. Renskötselrätten, som ger samerna rätt att använda mark och vatten för sig och sina renar, är skyddad i svensk lag. Likaså är allemansrätten, som ger människor fri tillgång till naturen, en lagstadgad rättighet (SFS 1971:437; SFS 1974:152). Denna uppsats syftar till att undersöka hur markanvändningen i Jämtlandstriangeln uppfattas av olika aktörer, samt vad som förhindrar framtida gemensam markanvändning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur olika aktörer, med olika intressen, inramar den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln. Jag kommer närmare specifikt att undersöka hur Svenska Turistföreningen (STF), länsstyrelsen Jämtlands län och Handölsdalens sameby inramar problemet. Jag kommer som ett andra steg att

undersöka vilka hindrena är för att nå framtida gemensam grund för markanvändning i området. Syftet är således tvåfaldigt och jag ämnar besvara följande frågeställningar:

- Hur ser inramningen av problemet, det vill säga den ökade fjällturismen, ut från de olika aktörernas perspektiv?
- Vad förhindrar framtida gemensam grund för markanvändning i området?

1.3 Studiens omfattning och avgränsningar

Det beslut som nu lett fram till att STF valt att minska sin service och kapacitet på fjällstationer i området Jämtlandstriangeln är resultatet av en lång process som pågått under två års tid. Redan år 2021 signalerade länsstyrelsen att det avtal som löpte ut sista december 2023 kräver omförhandling (STF, 2023). Jag har av denna anledning valt att avgränsa undersökningen till denna tidsperiod och har i huvudsak valt att kolla på material daterat mellan åren 2021 och 2023 med vissa undantag (dessa diskuteras vidare i avsnitt 4.4). Det faktum att fallet är relativt utforskat har inneburit att det varit svårt att hitta sammanställt material och jag har av denna anledning behövt samla information från ett flertal olika källor vilket gör materialet stundtals spretigt.

Då jag syftar till att undersöka hur den ökade fjällturismen uppfattas av olika aktörer i området var jag tvungen att identifiera huvudaktörerna som ett första steg. Genom att läsa vad som skrivits om det aktuella fallet i media kunde jag urskilja att STF och berörda samebyar varit särskilt framträdande och det kändes därför rimligt att valet föll på just dessa. Länsstyrelsen har inte haft någon framträdande roll i mediabevakningen, däremot ansåg jag det vara viktigt för sammanhanget att inkorporera en statlig myndighet. I mitt fall föll valet på länsstyrelsen eftersom myndigheten ansvarar för markupplåtelser. Jag kommer närmare att redogöra för aktörerna i nästkommande avsnitt.

1.4 Definition av aktörerna

I detta avsnitt följer en introduktion av berörda aktörer där jag redogör för deras kontext i sammanhanget. Jag menar att ett sådant avsnitt är nödvändigt för att på utförligt vis kunna svara på frågeställningarna.

1.4.1 Länsstyrelsen Jämtlands län

Länsstyrelsen är en statlig myndighet som har i uppdrag att utveckla länet och verka för att de nationella politiska målen får genomslag. Samtidigt har Länsstyrelsen i

uppdrag att ta hänsyn till regionala förhållanden och förutsättningar. Myndigheten fungerar som en viktig länk mellan länets kommuner och invånare, men även mellan regeringen, riksdagen och de centrala myndigheterna (Länsstyrelsen Jämtlands län, 2022). I Jämtland, Västerbotten och Norrbottens län har länsstyrelsen i uppgift att bevaka rennäringens intressen i samhälls- och miljöplaneringen och tillvarata rennäringen som ett allmänt intresse vad gäller markanvändning. I de tre länen finns Rennäringsdelegationer vilka är beslutande i policyfrågor som rör upplåtelse av mark och jakt på renbetesfjällen (Länsstyrelsen Jämtlands län, u.å.a).

I översiktsplaneringen har Länsstyrelsen i uppdrag att verka för att riksintressen enligt 3–4 kapitlet i miljöbalken (MB) tillgodoses. I mitt fall avser detta mark- och vattenområden som är av betydelse för såväl rennäringen som för friluftslivet (SFS 1998:808). Jag kommer närmare redogöra för riksintressen i avsnitt 3.2. Länsstyrelsen har dessutom i uppdrag att lämna underlag samt vara rådgivande i frågor om allmänna intressen enligt plan- och bygglagen (PBL). Översiktsplanen är vägledande för hur mark- och vattenområden ska användas (Länsstyrelsen Jämtlands län, u.å.b). Det ligger således i länsstyrelsens uppgift att göra avvägningar mellan rennäringens intressen och allmänhetens möjligheter till friluftsliv.

Det är Länsstyrelsen som fattar beslut om markupplåtelser på renbetesfjäll. Enligt 32 § i Rennäringslagen (SFS 1971:437) framgår att nyttjanderätt endast får upplåtas om upplåtelsen kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. I detta fall betyder det att Länsstyrelsen enbart kan arrendera ut mark till STF förutsatt att verksamheten inte orsakar avsevärd olägenhet för renskötseln. Detta innebär att länsstyrelsen indirekt beslutar hur turismen i området ser ut.

1.4.2 Svenska Turistföreningen (STF)

STF grundades 1885 och är en ideell medlemsförening med syfte att främja turism i Sverige och strävar mot att alla ska ha tillgång till Sveriges natur- och kulturmiljöer. Föreningen har en kommersiell sida men drivs inte i vinstsyfte, utan eventuellt överskott återinvesteras i verksamheten. Föreningen har över 200 000 medlemmar och i verksamheten finns cirka 250 anläggningar (såsom vandrarhem, hotell, fjällstugor och fjällstationer) utspridda över hela Sverige (STF, u.å.c; STF, 2023). I renskötselområdet driver STF åtta så kallade fjällstationer och 44 fjällstugor. Vid fjällstationerna erbjuds full service innebärande restaurang och hotellverksamhet, medan det vid fjällstugorna råder självservice. Av de 44 fjällstugorna äger STF marken för en. Resterande fjällstugor är beroende av markupplåtelser eller arrende av stugan inklusive mark. I Jämtland, som är intresset för undersökningen, är upplåtelseiden 15 år med förlängning fem år i taget (Renmarkskommittén, 2021a, s. 4).

1.4.3 Handölsdalens sameby

I 2 kap. 17 § RF framgår samernas rätt att bedriva renskötsel. I rennäringslagen (RNL) förtydligas att renskötselrätten tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd. Renbetesfjällen i Jämtlands län utgör året-runt-marker, innebärande att renskötsel får bedrivas i området året runt (SFS 1971:437). En sameby är ingen fysisk by utan ett geografiskt område där renskötsel bedrivs (Sametinget, 2022). I området Jämtlandstriangeln bedriver Handölsdalens sameby nästintill året runt. Som mest aktivitet är det under vårvintern, sommaren och hösten då renen kalvar och betar på markerna. Särskilt viktiga är betes- och kalvningsmarkerna kring Handölans och Enans dalgångar vilka beskrivs som basen för renskötseln i stort (Länsstyrelsen Jämtlands län, 2018, s. 22). Av de åtta fjällstationer som STF har i Jämtlandsfjällen ligger fyra av fjällstationerna i Handölsdalens samebys renbetesområde (STF u.å.a.).

2. Tidigare forskning

Ursprungsbefolkningars markrättigheter är väl utforskat. I Sveriges fall har mycket forskning fokuserat på utvinningsindustrier, såsom vattenkraft och gruvdrift (se exempelvis Össbo 2014 och de Leeuw 2024). Jag har däremot noterat att det finns en avsaknad av forskning som berör förhållandet mellan renskötsel och turism. I Jämtlandstriangeln samexisterar flera aktörer med olika markanvändningsintressen vilket gör området intressant att undersöka. Jag kommer i detta avsnitt dels att presentera tidigare forskning som berör renskötselns utmaningar. Fortsättningsvis kommer jag att presentera forskning rörande friluftslivets tillgänglighet och allemansrätten.

2.1 Hur renskötseln påverkas av annan markanvändning

Samerna erkändes som urfolk av Sveriges riksdag 1977 och av 1 kap. 2 § 6 st. RF framgår att den svenska staten ska främja samisk kultur. Att renskötseln innehar en central ställning i den samiska kulturen framgår vidare av att den är ett riksintresse som skyddas av bestämmelsen i 3 kap. 5 § MB. Av förarbetena till bestämmelserna framgår att rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras. Tillgången till åretruntmarker och vinterbetesmarker beskrivs här vara av avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel (Prop. 1985/86: 3, s. 57). Sammantaget kan sägas att det framgår av såväl grundlagsbestämmelsen som av miljöbalkens regler att det är av allmänt intresse att renskötseln kan fortsätta bedrivas. Trots detta förekommer omfattande störningar på renskötseln i Sverige. Låt oss titta närmare på ett par sådana.

Godtman Kling, Dahlberg och Wall-Reinius (2019) har i sin studie visat att konflikten mellan turism och renskötsel är en av de mest framträdande i Jämtlandsfjällen. Renskötarna uttrycker oro över att områdets förvaltare, såsom länsstyrelsen, inte hanterar frågan om störningar på ren, orsakade av fritidsaktiviteter, på ett tillfredsställande sätt. Skarin och Åhman (2014) undersöker interaktionen mellan människa och ren och visar i sin studie att domesticerade renar, såsom renar i svenska Sápmi, uppvisar undvikande beteende upp till 12 kilometer till följd av mänsklig aktivitet eller infrastruktur. Likaså har Skarin med flera (2010) undersökt renarnas rörelsemönster med hjälp av GPS i Handölsdalens och Sirges sameby. Resultatet visar att renarnas rörelsemönster förändras till följd av störningar orsakade av mänsklig aktivitet. I Handölsdalen, där vandrare är vanligt förekommande, minskade renarnas rörelse i närheten av vandringslederna. I Sirges, där vandrare är mindre vanliga,

påvisades det omvända – renarnas rörelser ökade i närheten av vandringslederna. Danell (2005) undersöker hur renskötseln ständigt anpassat sig till nya situationer och hur samhällsutvecklingen ständigt minskat rennäringens rörelseutrymme. Danell menar fortsättningsvis att det inom den samiska kulturen finns en stark koppling till de traditionella markerna och att leva av naturen. Renskötseln beskrivs svara för detta samband och betraktas därför som en särskilt viktig bas för kulturen. Sett ur ett socio-ekologiskt sammanhang är störningar på rennäringen vara särskilt utmanande då de äventyrar den samiska kulturens fortbestånd då kopplingen till marken riskerar upplösas (se även Wall-Reinius & van den Brink, 2023).

Sehlin MacNeil och Inga (2019) beskriver hur markintrång på samisk mark kan uppfattas som en sorts *extraktivt våld*. Deras forskning berör främst hur renskötseln hotas av utvinningsindustrier som brukar de marker renen behöver för att kunna beta, vilket gör urfolk, i detta fall samerna, särskilt utsatta för den här typen av våld. Turism nämns kort som en form av extraktivt våld. Denna tolkning ligger nära till hands då vi analyserar fallet Jämtlandstriangeln.

2.2 Friluftslivets tillgänglighet och allemansrätten

Som redan konstaterats har förändrade aktivitetsmönster i svenska fjällen inneburit stora påfrestningar för renskötseln. Låt oss nu titta närmare på tidigare forskning rörande friluftsliv och allemansrätt.

Jag har i den här uppsatsen valt att utgå från Sveriges officiella definition av begreppet. Med friluftsliv menas här “vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling” (SFS 2010:2008). I propositionen Framtidens friluftsliv (prop. 2009/10:238) fastslås att målet för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen där allemansrätten utgör grunden för friluftslivet (s. 10). Friluftsliv i olika former är en populär fritidssysselsättning och tidigare undersökningar pekar mot att en stor del av svenskarna ägnar sig åt någon form av friluftsliv (se exempelvis Fredman m.fl., 2013 & Statistiska centralbyrån, 2017) och sammantaget representerar de svenska friluftslivsorganisationerna omkring två miljoner medlemskap (Svenskt Friluftsliv, u.å.). Sedan 1900-talet har svenska fjällen vuxit fram som en arena för sport och turism. Fredman med flera (2016) redovisar i sin rapport hur förändrade beteenden och nya aktivitetsmönster påverkat möjligheterna för ett hållbart nyttjande av fjällen. Bland annat beskrivs hur efterfrågan på markerade leder, boende och service ökat. Wall-Reinius & Bäck (2011) har med hjälp av en besöksundersökning på liknande sätt kunnat påvisa att infrastruktur, service och bekvämlighet blivit allt viktigare för besökarna i svenska fjällen.

Allemansrätten är av stor betydelse för allmänhetens friluftsliv i Sverige (Petersson Forsberg m.fl., 2013). I fråga om allemansrättens utövning går meningarna

isär och allemansrätten innebörd har blivit livligt omdebatterad. Bengtsson (2023) diskuterar hur stora rättigheter allmänheten har då olika intressen ska vägas mot varandra. Den besvärligaste och mest omstridda frågan uppkommer då allemansrätten utnyttjas i större grupper, exempelvis då företag organiserar särskilda former av friluftsliv. Svårigheterna här beskrivs bestå i att grupper orsakar större skada än vad som bör tålas trots att varje enskild person håller sig inom ramen för vad som är tillåtet. Särskilt bekymmersamt beskrivs detta problem vara desto mer allemansrätten utnyttjas på detta vis. Denna tolkning ligger nära till hands vid analys av den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln, där STF bedriver en särskild form av friluftsliv. Frågan om allemansrätten kan nyttjas i kommersiell form prövades i Högsta domstolen i det så kallade Forsränningsmålet, NJA 1996, s. 495 (Naturvårdsverket 2023). Av fallet framgår att även om allemansrätten tillkommer den enskilde kan den nyttjas kollektivt förutsatt att var och en håller sig för ramen inom allemansrätten. Det finns inga hinder som föreligger för ett kommersiellt nyttjande av allemansrätten, inte minst för att göra avlägsen och svåråtkomliga natur tillgänglig för fler människor.

Några avslutande ord om tidigare forskning. Denna forskningsöversikt berör endast ett urval av alla många bidrag till ämnet och sammanfattningen ska därför inte ses som fullständig. Trots det belyser avsnittet hur renskötseln och friluftslivet utgör två viktiga markanvändningsområden och avslöjar samtidigt en avsaknad av studier som fokuserar på skärningspunkten mellan dessa. Min undersökning syftar till att fylla denna kunskapslucka.

3. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt redogör jag för uppsatsens teoretiska ramverk som här består av postkolonial teori och planeringsteori. Den postkoloniala teorin har valts i egenskap av sin användbarhet då vi vill analysera kolonialismens efterverkningar, vilket jag anser är särskilt användbart då vi vill analysera svenska statens övergrepp på Sápmi som diskuterades inledningsvis. Planeringsteorin behandlar allmänintressets roll vid planering och kan hjälpa oss att förstå hur intressen kommer till uttryck och används vid beslutsprocesser, i detta fall beslutet om förändrad markanvändning i Jämtlandstriangeln.

3.1. Postkolonial teori

Postkoloniala teoretiker hävdar att kolonialismen i hög grad präglar världen idag. Postkolonialismen kan således betraktas som en kritik av de synsätt som analyserar samtida processer utan hänsyn till kolonialismens historia (Eriksson m.fl., 1999, s. 16). Enligt Loomba (2005) har kolonialismen, oavsett uttryck, försatt ursprungsbefolkning i komplexa och traumatiska relationer. Kolonialismen har tagit sig många uttryck i olika delar av världen, men har överallt försatt ursprungsbefolkning i komplexa och traumatiska relationer. Jag kommer här att utgå från Loombas definition av kolonialism som "...erövringen av och kontrollen av andra människors land och tillgångar." (Loomba, 2005, s. 17–18). Prefixet "post" beskrivs i sammanhanget vara en komplicerande faktor då den implicerar det som kommer efter kolonialismen i tidslig mening. Trots den formella avkoloniseringen framhåller postkoloniala teoretiker att ojämlika och koloniala relationer fortfarande kvarstår, vilket gör det tveksamt om före detta koloniserade länder kan beskrivas som "postkoloniala". Postkolonialismen bör, av denna anledning, inte betraktas som en period som efterföljer kolonialismen och tillkännager dess slut. Tvärtom måste postkolonialismen förstås ett ifrågasättande av kolonialismens följdverkningar (Loomba, 2005, s. 22–26). Centralt inom postkolonial teori är idén om att binära oppositioner skapar och upprätthåller sociala hierarkier. Annorlunda uttryckt framhålls att världen definieras i termer av motsatser och att dessa får sin betydelse i förhållande till varandra. Ett exempel på ett sådant dikotomt förhållande är "vi" i motsats till "dem", i detta fall majoritetssamhället i motsats till samerna. En av dessa motsatser tillskrivs ofta ett större värde och ses därför som norm. Detta bidrar till skapandet och upprätthållandet av sociala hierarkier och maktrelationer (Eriksson m.fl., 1999, s. 18–19).

Som nämnt i bakgrunden är relationen mellan den svenska kronan och samerna komplex och den långa historien av övergrepp bidrar till de motsättningar som präglar situationen idag. Lindmark (2013) ställer sig kritisk till att den svenska statens övergrepp i Sápmi sällan beskrivs som kolonialism i den svenska historieskrivningen. Händelserna förstås i mildare termer såsom intern kolonisering, vilket får implikationer för möjligheten att sätta den svenska politiken i Sápmi i ett kolonialt sammanhang eftersom denna inramning innehåller den implicita uppfattningen av Sápmi som en del av det svenska riket (s. 131–133).

Begreppet *plats* har starka kopplingar till postkoloniala studier. Särskilt idén om att plats spelar en betydande roll i hur man definierar sin identitet är vanligt förekommande (Teverson & Upstone, 2011, s. 2). Konceptet har vidare en viktig roll i postkoloniala studier i sammanhang då man talar om ursprungsbefolkningars traditionella relation till sina landområden, i det här fallet samernas relation till det historiska bosättningsområdet Sápmi. Förhållandet präglas ofta av en känsla av tillhörighet och skyldighet till omsorg, men skyddas sällan av äganderätt (Bignall, 2010, s. 7–8). För att tala med Pratt (1991) kan Jämtlandstriangeln tänkas vara ett exempel på en *contact zone* (hädanefter kontaktzon). En kontaktzon åsyftar här en plats där kulturer möts och brottas med varandra, ofta i sammanhang med asymmetriska maktförhållanden till följd av exempelvis kolonialism och dess efterverkningar (Pratt, 1991, s. 34).

3.2. Allmänintresset och planeringen

Idéer om hur samhället bör organiseras för att främja det gemensamma bästa löper som en röd tråd genom den politiska idéhistorien. Trots allmänintressets långa idétradition är det inte självklart vad som avses med begreppet och det är därför inte enkelt att ringa in dess innebörd (se exempelvis Öberg 1994 och Karlsson 2008).

Enligt Mukhtar-Landgren (2012) legitimeras planering på två grunder: dels antagandet om att planering leder till ständig förbättring men även tanken på att planering tjänar det gemensamma goda. Gemensamt för dessa två legitimeringsgrunder är tilltron till allmänintresset (s. 53–54). Även Campbell och Marshall (2002) menar att allmänintresset verkar legitimerande i situationer där det råder oenighet. Begreppet intresse bör i detta sammanhang förstås som “having something at stake”, det vill säga att man har något att förlora på att ett visst beslut fattas. Intressen kan vara knutna till en individ eller grupp, exempelvis en renskötare eller en turistförening, alternativt kan intressen vara mer allmänna (s. 165).

Nyström och Tonell (2012) framhåller att behovet av planering uppstår som ett medel för att lösa konflikter och för att samordna olika markanvändningsbehov (s. 16). I 2 kap. 1–2 §§ av Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) fastslås att hänsyn ska tas till både allmänna och enskilda intressen vid planläggning av mark och vatten. Planläggningen ska vidare ske med hänsyn till dess lämplighet för den avsedda

användningen och företräde ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför god hushållning. För att tala med Nyström och Tonell (2012) är planeringsverksamhetens övergripande uppgift att främja allmänna intressen. Särintressen, såsom specifika intressen tillhörande minoritetsgrupper, tillvaratas i normalfall inte eftersom beslut fattas utifrån den politiska majoritetens intressen i första hand (s. 110). Strömgren (2007) uttrycker att strävan efter att uppnå det gemensamma goda varit vägledande i det moderna planeringstänkandet; planeringen ska göra samhället bättre för alla invånare (s. 31). Trots att innebörden av det gemensamma goda förändrats, har idéerna om att skapa förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling och en god livsmiljö varit centrala (Strömgren, 2007, s. 246).

I begreppet allmänna intressen omfattas även *riksintressen*. Riksintressen har en starkare ställning i planeringen och hänsyn ska ovillkorligen tas när frågor om användning av mark- och vattenområden prövas. Allmänna intressen ska på motsvarande sätt beaktas så långt det är möjligt. Riksintressen är områden som har värden eller resurser av nationellt intresse och har företräde framför övriga allmänna intressen (Nyström & Tonell, 2012, s. 192–193; SOU 2022:56, s. 161). I 3 kap. 1 § av MB fastslås att “Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.”. I situationer där konflikter mellan motstridande riksintressen uppstår behöver man avgöra huruvida det finns möjlighet för samexistens utan att påtaglig skada uppstår på något av intressena. Tidigare domstolsbeslut antyder att relativt omfattande skada krävs för att det ska anses utgöra påtaglig skada. Om inte blir slutsatsen ofta att samexistens är möjlig (SOU: 2022:56, s. 361). Området runt Jämtlandstriangeln är klassat som riksintressen för friluftsliv och stora delar av området är klassat som riksintresse för rennäringen (Boverket 2023).

Viss kritik har riktats mot begreppet allmänintresse till följd av dess mångtydighet. Moroni (2004) menar bland annat att dagens samhällen är så pass heterogena att det inte finns några gemensamma intressen eller värderingar i sådan utsträckning att man på ett betydelsefullt sätt kan tala om, än mindre identifiera dessa, som ett allmänintresse. Det är därför omöjligt att planera till allas fördel (Moroni, 2004, s. 153). Låt oss även här nämna Sandercock (1998) som framhåller att det allmänna intresset som styr planeringen exkluderar avvikande grupper. Allmänna intressen i planeringen bör därför inkludera så många särintressen som möjligt för att ge erkännande åt och visa respekt för skillnader mellan olika grupper av människor (Sandercock, 1998, s. 197).

Några avslutande ord om allmänintresset och planeringen. Planering är i allmänhet ett uttryck för makt från samhällets sida och kan således aldrig betraktas vara objektiv. Olika aktörer har olika intressen att tillvarata i en planeringsprocess och planering syftar till att bidra till en kompromiss mellan dessa intressen (Nyström & Tonell, 2012, s. 143). Planeringslagstiftningen rymmer flertalet tolkningsmöjligheter

vilket innebär att det i planeringsprocesser behöver ske avvägningar mellan olika intressen, i detta fall rennäring och friluftsliv (Petersson Forsberg, 2013, s. 202).

4. Metod och material

För att kunna analysera fallet Jämtlandstriangeln behövs användbara analysverktyg. Jag kommer i följande avsnitt redogöra för mitt val av fallstudie som forskningsdesign och mitt val av metod, det vill säga en kvalitativ textanalys med framing som specifikt analysverktyg. Diskussioner kring metodologiska överväganden kommer att ske löpande. Jag kommer fortsättningsvis att presentera mitt val av material. Förhoppningen med följande avsnitt är att förtydliga uppsatsens upplägg och på så sätt öka studiens transparens.

4.1. Fallstudie som forskningsdesign

Fallstudien är en av de mest använda forskningsdesignerna. Fallstudien är inte en metod för datainsamling, utan snarare en forskningsstrategi för en ingående eller detaljerad undersökning av ett specifikt fall. Fallstudier är att föredra då man vill studera aktuella skeenden, såsom intressekonflikten i Jämtlandstriangeln i mitt fall (Priya, 2021, s. 94–95).

Vid genomförandet av en fallstudie är en utmaning de begränsade förutsättningarna för god extern validitet. Resonemanget om extern validitet handlar här om i vilken utsträckning resultaten från vår undersökning stämmer på andra fall (Teorell & Svensson, 2007, s. 69–70). Ett sätt att hantera denna problematik är att ansluta fallet till en större grupp av företeelser, eller annorlunda uttryckt – att motivera vad undersökningen är ett fall av (Esaïasson m.fl., 2012, s. 155 och 157). Även om det är det enskilda fallet som ligger i centrum för vår studie måste vi kunna placera fallet i ett större sammanhang och nå förståelse för såväl delen som helheten. Genom att undersöka detta fall är ambitionen att kunna dra slutsatser om motstående intressen i planeringsprocesser. Det faktum att båda markanvändningsintressena är klassade som riksintressen ger upphov till en mer nyanserad intressekonflikt. Denna uppsats utgör ett tillfälle att kunna säga något om hur markanvändningen i området runt Jämtlandstriangeln uppfattas av de olika aktörerna, samt om det finns någon gemensam grund för gemensam markanvändning.

4.2. Kvalitativ framinganalys

Den kvalitativa textanalysen syftar till att identifiera det väsentliga innehållet genom noggrann läsning av materialets delar, helhet samt genom att förstå den kontext i vilket

materialet ingår. Skälen till att använda den kvalitativa textanalysen är många. I stora drag är metoden att föredra i studier där vissa textavsnitt anses vara viktigare än andra och i studier där det väsentliga innehållet inte alltid uttrycks manifest (Esaiasson m.fl., 2017, s. 211).

Jag kommer att genomföra en systematiserande undersökning, närmare specifikt en framinganalys. Den systematiserande undersökningen syftar till att lyfta fram mening genom att begripliggöra väsentliga delar av materialet med hjälp av analytiska begrepp. Vi återkommer till de analytiska begreppen i nästkommande avsnitt. Till skillnad från den kritiskt granskande undersökningen syftar inte den systematiska undersökningen till att undersöka beviskraften i argument eller att blottlägga maktrelationer som förmedlas i textmaterialet, det centrala är snarare att klargöra de meningar som lyfts i materialet (Esaiasson m.fl., 2017, s. 213–214). Min ambition med valt tillvägagångssätt är att den kvalitativa textanalysen ska ge mig verktyg att identifiera de olika aktörernas ställningstagande i materialet, som sedan analyseras inom ramen för framinganalysen.

Vid textanalytiska studier används ofta begreppet frames eller framing. Framing avser den process genom vilken individer formulerar en specifik förståelse av en fråga eller ett problem (Chong & Druckman, 2007, s. 104). Utgångspunkten är att samhällsfenomen inte har given mening utan att de kan tolkas och inramas på olika sätt. Hur ett problem inramas har betydelse för hur aktörer agerar gentemot fenomenet och metoden är av denna anledning ett effektivt verktyg för att visa att inramning sker medvetet och strategiskt (Esaiasson m.fl., 2017, s. 218). Enligt Robert Entman (1993) innehåller texter och kommunikation inramningar vilka det ges uttryck åt genom närvaron eller frånvaron av vissa ord, fraser eller meningar. Då aktörer inramar en specifik fråga eller ett specifikt problem väljer man ut vissa aspekter av den upplevda verkligheten och gör de mer framträdande för att främja den egna problemdefinitionen (Entman, 1993, s. 52–53).

4.3. Operationalisering

I syfte att kunna besvara de två frågeställningarna med hjälp av postkolonial teori och allmänintressets roll vid planering behöver vi göra fenomenen mätbara i någon mening. För att kunna sortera i materialet behöver vi först bestämma oss för huruvida vi vill analysera materialet utifrån förutbestämda kategorier eller om man vill inta ett mer öppet förhållningssätt (Esaiasson m.fl., 2017, s. 222–223). Det intressanta i denna uppsats är, enligt min mening, spänningen mellan de olika aktörernas markanvändningsintressen i området. För att få systematik i analysen har jag därför valt att använda specificerade frågor som konstruerats ur framingbegreppet och uppsatsens teoretiska ramverk (Esaiasson m.fl., 2017, s. 218–219). Följande preciserade frågor kommer att ställas till materialet:

1. Hur är problemet inramat? Vad för typ av problem inramas det som och för vem representeras detta vara ett problem?
2. Vilka argument för och emot fjällturismen går att utläsa i inramningarna av de olika aktörerna?
3. Hur inramas lösningen på problemet av de olika aktörerna?

Genom att identifiera vissa begrepp som indikatorer på hänvisningar till postkolonial teori respektive allmänintresse anser jag det vara möjligt att dra slutsatser om hur den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln inramas av de olika aktörerna, samt på vilka grunder. Indikatorerna går att återfinna i tabellen nedan och syftar till att konkretisera uppsatsens teoretiska ramverk. Jag vill här understryka att samtliga begrepp är exempel innebärande att ord relaterade till begreppen kan vara aktuella för undersökningen. Jag kommer därför att noggrant hänvisa till det textmaterial som ligger till grund för tolkningen.

Postkolonial teori	Orättvisa Asymmetriska maktförhållanden Historiska oförrätter Inblandning i kulturella uttryck
Allmänintresse vid planering	Samhället Riksintressen Samexistens Det gemensamma goda

Några avslutande ord om upplägget på analysen. Uppsatsens frågeställningar undersöks med hjälp av det ovan presenterade analysschemat. En metod sägs vara valid då den mäter vad den avser mäta i en särskild studie. Dessutom krävs hög reliabilitet, det vill säga noggrannhet i mätning och beräkning, för att göra en studie trovärdig. Om inte riskerar vi att äventyra intersubjektiviteten. I huvudsak räcker det att tolkningsarbetet är transparent och att resultaten är välmotiverade (Bergström & Boréus, 2018, s. 38–41). Detta ställer krav på tolkningsarbetet och det är särskilt viktigt att jag noggrant redogör för vilka formuleringar som ligger till grund för tolkningarna. Det ska dock understrykas att operationaliseringarna som ligger till grund för analysen och därmed också för uppsatsens slutsatser är mina egna.

4.4. Material

Eftersom mitt syfte är att undersöka hur aktörerna uppfattar markanvändningen i Jämtlandstriangeln valde jag att använda mig av textmaterial primärt. Utöver textmaterial har jag använt mig av ett tv-program. Enligt Esaiasson med flera (2017) kan mening uttryckas både genom tal och text (s. 212). Av denna anledning anser jag inte att det ljudbaserade materialet, tv-programmet i mitt fall, fyller en annan funktion än textbaserat material och det kommer därför att behandlas likvärdigt. Vid genomförandet av en textanalys finns i huvudsak två tillvägagångssätt vid val av material: att välja snävt eller att välja brett. Som i alla urvalssituationer är det föredra att allt relevant material analyseras, samtidigt finns där praktiska begränsningar att ta hänsyn till. Den kvalitativa textanalysen förutsätter en detaljerad läsning, vilket omöjliggör granskning av allt relevant material. En tänkbar konsekvens av ett snävare urval att jag potentiellt riskerar välja bort något viktigt (Esaiasson m.fl., 2017, s. 225–226).

Materialet som representerar länsstyrelsen Jämtlands läns inramningar består av en Ledutredning från 2018, där ett av utredningens deluppdrag berör störningar och målkonflikter i Jämtlandstriangeln. Rapporten beskrivs ge ett bra underlag för att skapa förutsättningar för ett ledsystem som gör det möjligt för olika intressen att samexistera. Givet att hela området Vålådalen-Sylarna-Helags (där Jämtlandstriangeln ingår) är klassat som riksintresse för friluftsliv och delar av området klassat som riksintresse för rennäringen, förefaller Ledutredningen vara lämpligt att använda som material då länsstyrelsen Jämtlands län har som roll att samordna och tillvarata de statliga intressena i samhällsplaneringen. Utöver rapporten har jag använt mig av offentligt material såsom renmarkskommitténs promemorior och mötesprotokoll. Renmarkskommittén sammansattes av regeringen 2021 och har i uppdrag att lämna förslag till en ny renskötsellag som ska ersätta nuvarande rennäringslagen (Dir. 2021:35). Som ett led i detta har sekretariatet haft möten med ett Länsstyrelsen där man framfört synpunkter på hur den nya renskötsellagen bör utformas. Jag vill här understryka att jag inom ramen för denna studie inte undersöker den nya renskötsellagen närmare, utan materialet används eftersom aktörerna ger uttryck för hur situationen i dagsläget ser ut.

Materialet som representerar STF:s inramningar är hämtat från olika plattformar. Delar av STF:s styrelse har varit ansvariga för dialoger och förhandlingar med berörda samebyar. Under de två år då förhandlingarna pågått har STF informerat medlemmarna via nyhetsbrev, riksstämmor, på hemsidan (svenskaturistforeningen.se) samt i medlemstidningen Tunist (STF u.å.a). Jag har av denna anledning valt att i så hög utsträckning utgå från just den typen av material för att spegla STF:s inramning av problemet. Utöver detta material har jag även nyttjat Sveriges Televisions (SVT) dokumentärserie "Kampen om fjället" där man får följa hur företrädare för STF ser på

problemet kring markanvändningen i Jämtlandstriangeln. Slutligen har jag valt att kolla på STF:s riksstämmor från åren 2018, 2022 och 2024 för att kunna urskilja skillnader i verksamhetsinriktning.

Liksom materialet rörande STF är det material som representerar Handölsdalens samebys inramningar hämtat från olika plattformar. Bland annat har jag återigen valt att nyttja offentligt material i form av renmarkskommitténs promemorior och mötesprotokoll, där man haft möten med ett antal samebyar som framfört synpunkter på befintligt regelverk. Utöver detta har jag även valt att nyttja uttalanden och dokument från Sametinget. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med uppdrag att verka för samisk kultur i Sverige. Trots att jag primärt intresserar mig för Handölsdalens samebys uppfattning av turism och markanvändning i området menar jag att Sametingets hållning här fyller en viktig funktion. Jag har slutligen även valt att nyttja material såsom dagstidning men även SVT:s dokumentärserie där man får följa medlemmar i samebyn och deras syn på markanvändningen i området Jämtlandstriangeln.

Det faktum att fallet Jämtlandstriangeln är relativt outforskat har varit utmanande ur materialsynpunkt. Jag har i huvudsak försökt att kolla på material daterat mellan åren 2021 och 2023. I mitt fall har det varit svårt att hitta sammanställd information och jag har av denna anledning behövt samla information från ett flertal olika källor, vilket gör att materialet stundtals kan uppfattas som spretigt. Här vill jag återigen påpeka att det är det valda materialet som ligger till grund för slutsatserna i denna uppsats. Ett annorlunda urval hade förhoppningsvis genererat likartade resultat. Jag gör dock inga anspråk på att vara allomfattande i nuläget utan för detta krävs vidare undersökningar.

5. Resultat och analys

Jag kommer i detta avsnitt att undersöka hur den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln inramas av berörda aktörer. Då inramning äger rum genom att vissa fraser eller meningar görs mer framträdande än andra kommer jag att presentera textavsnitt som analyseras i enlighet med operationaliseringarna som introducerades i metodavsnittet. Analysen kommer således ske löpande.

5.1. Länsstyrelsen Jämtlands län

Länsstyrelsen Jämtland har två roller vad gäller markupplåtelser – en som företrädare för staten och en som myndighet för rennäringsen. Som statens företrädare i länet ska länsstyrelsen förvalta nyttjanderätter inom länets gränser. I detta arbete ingår bedömningen huruvida markupplåtelser är lämpliga. Som myndighet för rennäringsen måste länsstyrelsen samtidigt pröva om markupplåtelser kan ske utan olägenhet för renskötseln enligt 32 § RNL (Renmarkskommittén, 2021b, s. 3).

I ledutredningen från 2018 menar länsstyrelsen Jämtland att målkonflikten mellan renskötsel och friluftsliv är en av de mest påtagliga i Jämtlandstriangeln. Länsstyrelsen framhåller å ena sidan hur friluftslivet innebär bekymmer för Handölsdalens sameby i form av störningar på ren. Särskilt bekymmersamma beskrivs störningarna vara under kalvningstid som infaller mellan april och maj månad, vilket resulterat i att man vissa år stängt av Storulvåvägen i området för att minska störningarna. Å andra sidan framhåller länsstyrelsen att april-maj är den finaste tiden på året för besökare och skriver att begränsningar såsom stängning av väg "...gett upphov till en motsatt intressekonflikt, då renskötseln för en del besökare upplevts vara en störning för friluftslivet." (Länsstyrelsen, 2018, s. 24). Länsstyrelsens inramning av de konkurrerande markanvändningsintressena i området kan således uppfattas tvåfaldig och uppfattas vara ett problem för såväl rensköterna i området som för turisterna. Myndigheten framhåller att beroende på vilket intresse man utgår från uppfattas intressekonflikten olika och en störning på ett intresse för en individ kan uppfattas som oväsentligt för en annan (Länsstyrelsen, 2018, s. 38). Länsstyrelsens formulering kan här uppfattas som att målkonflikten mellan renskötsel och friluftsliv är särskilt svår att lösa utan att kompromissa med något av intressena. Formuleringen tydliggör vidare hur samma åtgärder kan betraktas vara nödvändiga och positiva ur renskötselsynpunkt men uppfattas negativt sett till friluftsliv och allemansrätt. Denna dubbla uppfattning av störningarna i Jämtlandstriangeln reflekterar en djupare fråga om hur olika intressen ska vägas mot varandra i planeringen.

Länsstyrelsen framhåller att "En vanlig orsak till störningar i renskötseln är personer som på olika sätt utövar sin allemansrätt. Länsstyrelsen kan inte ingripa i ett sådant nyttjande av naturen, även om det kan vara *mycket* störande för renarna." (Renmarkskommittén 2021b, s. 14, egen kursivering). Konfliktytan med allemansrätten beskrivs vara särskilt tydlig runt fjällstationerna Sylarna och Blåhammaren som ingår i Jämtlandstriangeln (Ibid., s. 15). Denna formulering rymmer frågan kring hur allmänintresset ska vägas mot samernas specifika behov, i detta fall renskötseln. Citatet antyder att länsstyrelsen inte har möjlighet att begränsa störande aktiviteter då de är allemansrättsligt baserade. Baserat på centrala teman inom allmänintressets roll vid planering kan detta ses som ett tecken på en begränsning i länsstyrelsens förmåga att skydda renskötseln mot det bredare allmänintresset. Samernas rätt till marken, manifesterad genom renskötselrätten, uppfattas här som ett intresse bland andra.

I sin dubbla roll som både statens företrädare och som myndighet för rennäringen uppstår här ett problem av planeringsmässig karaktär. Som konstaterat finns det flera olika intressen i Jämtlandsfjällen och stora delar av området är klassat som riksintresse för både rennäring och friluftsliv. Länsstyrelsens roll är att balansera motstående intressen i området. Som uppmärksammat i avsnitt 4.2 syftar planering till att hitta en kompromiss mellan dessa intressen. Detta uttalade mål menar jag tyder på att det i planeringspraktiken är svårt att kombinera olika markanvändningsintressen. Om vi ser till inramningen av problemet menar jag att länsstyrelsen ser problemet, den ökade fjällturismen, som ett problem av planeringsmässig karaktär där uppgiften består i att bedöma hur mark- och vattenområden ska användas på bästa sätt med vägledning av allmänintresset. Som uttolkat är den ökade fjällturismen, enligt länsstyrelsens mening, problematisk eftersom åtgärder för att skydda renskötseln stör det rörliga friluftslivet och omvänt. En viktig strategi för att förbättra situationen bedöms vara dialog och samverkan mellan samebyn, förvaltare och besöksnäring (Länsstyrelsen, 2018, s. 34). Länsstyrelsen har med anledning av intressekonflikten mellan renskötsel och friluftsliv i Jämtlandstriangeln, fört dialog med STF och Handölsdalen i syfte att skapa så goda förutsättningar som möjligt för respektive part. Länsstyrelsen har framhållit vikten av att identifiera potentiella och befintliga störningar på värden såsom renskötsel och upplevelsevärden för att kunna skapa ett ledsystem som möjliggör olika intressens samexistens (Länsstyrelsen, 2018, s. 27). I syfte att komma överens om villkor för framtida markupplåtelse ombads STF, på uppmaning av Länsstyrelsen, att själva föra dialog med berörd sameby med syfte att hitta lösningar för samexistens mellan rennäring och friluftsliv. Detta tyder på att länsstyrelsen i detta fall månar om att de olika aktörernas och intressen och perspektiv ska tas i beaktning, vilket är typiskt vid planeringsprocesser.

5.2. STF

I STF:s riktlinjer kan vi läsa att ”STF ska verka för en hållbar utveckling där hänsyn tas till ekonomiska, sociala och miljömässiga perspektiv. Samtidigt ska STF företräda medlemmarnas intressen i frågor där olika mål kan stå i konflikt med varandra.” (STF u.å.d). Hållbarhetsarbetet beskrivs ställa STF inför tuffa avvägningsfrågor. Många av STF:s boenden ligger i områden med omfattande rennäring. Samtidigt är ändamålet att fler ska turista och upptäcka Sverige (STF, 2018, s. 1). Magnus Ling, VD för STF, delar uppfattningen om att det finns en konflikt mellan rennäring och turism som blivit alltmer infekterad. Enligt hans uppfattning gör STF sitt bästa för samarbete och dialog. Han menar att ”Vi [STF] är oerhört beroende av goda relationer med samebyarna i de områden där vi finns, och jag tror vi kan hitta gemensamma lösningar. Vi söker samverkan, men upplever att samebyarna inte alltid är intresserade av det.” (Nord, 2019). Den uttalade strävan efter att söka samverkan menar jag här kan tyda på att det finns en medvetenhet kring vikten av att tillgodose såväl allmänna som enskilda intressen för att besluten ska vara rättvisa och hållbara.

År 2020 antog riksstämman en verksamhetsinriktning som bland annat innefattade följande: ”För att minska riskerna med slitage och andra störningar på såväl natur som människor ska STF verka för att turismen i högre grad sprids över hela landet.” (STF, 2020, s. 4). Den förändrade verksamhetsinriktningen beskrivs ha varit vägledande för styrelsen i processen med den nya markupplåtelsen (STF, 2024, s. 37). Formuleringarna signalerar en medveten strategi för att minska besöksstrycket i Jämtlandstriangeln och kan vidare tolkas som en konkret policyförändring som ger uttryck för en mer hållbar strategi för turistnäringen i området.

“I Jämtland finns det ca 200 mil statlig led, nästan lika mycket som i hela Norrbotten som till ytan är nästan dubbelt så stort som Jämtland. Inom renbetesområdet för en enda sameby, Handölsdalens sameby, har STF haft inte mindre än fyra av sina totalt åtta fjällstationer, d v s anläggningar med restaurang och hotellverksamhet. Det är hälften av de fjällstationer som STF driver i egen regi. Just här menar Länsstyrelsen att det finns fog för att prata om den avsevärda olägenhet som lagstiftningen så tydligt säger inte får förekomma på statligt renbetesfjäll. Utifrån detta perspektiv är situationen i västra Jämtlandsfjällen unik för den svenska fjällkedjan och styrelsen anser inte att STF kan blunda för den inverkan vår verksamhet har och har haft på renskötseln i just detta område. Inte om vi ska följa den inriktning som stämman antagit de senaste åren.” (STF, 2024, s. 36)

Den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln inramas här som ett problem som till stor del orsakats av STF:s verksamhet i området, vilken orsakat störningar på renbetesfjällen i området vilket fått negativa konsekvenser för de renskötande samerna. Det faktum att STF bedrivit en så pass omfattande verksamhet i en enda sameby används här som ett argument för att dra ner på verksamheten. Maria Ros Hjelm, generalsekreterare för STF, menar att en hållbar verksamhet är en verksamhet som inte påverkar någon annan negativt (Kampen om fjället, 2023). På samma sätt menar STF att "STF har inte rådighet över alla de faktorer som bidrar till störning av ren, men oavsett vad andra gör eller inte gör, så är det styrelsens mening att vi som organisation ska arbeta med det vi har rådighet över." (STF u.å.a). Av följande kan vi uttyda att STF tar stort ansvar för de olägenheter deras verksamhet åsamkat renskötseln i området och att lösningen, enligt deras mening, är en minskad verksamhet i området vilket går i linje med det beslut som fattats – nämligen att minska antalet bäddar och så småningom stänga restaurangverksamheten i syfte att minska besöksstrycket i området.

Det faktum att STF vidare uppmärksammar västra Jämtlandsfjällen som en plats där Handölsdalens sameby har sina renbetesområden, och där deras verksamhet påverkat renskötseln i alltför hög utsträckning, ger uttryck för en förståelse för samernas traditionella relation till landområdet. Likväl rymmer denna formulering idén om Jämtlandstriangeln som en kontaktzon, där det rörliga friluftslivet och renskötseln länge brottats med varandra och där turismverksamheten nu fått ta ett steg tillbaka. Baserat på centrala teman för allmänintressets roll vid planering tyder det beslut som förhandlats fram på att STF inte betraktar renskötseln som ett enskilt intresse. Tvärtom tillskrivs rennäringen samma ställning som det rörliga friluftslivet och allemansrätten, och betraktas enligt STF:s mening i allt större utsträckning som ett allmänintresse. Detta tyder på att renskötselrätten fått ett större utrymme i planeringssammanhanget. I samma linje menar Ros Hjelm att det som viktigt att man inte stirrar sig blind på allemansrättens rättigheter, utan att man också tar hänsyn till så kallat "allemansvett" (Lenas, 2021).

"Från STF:s sida har vi historiskt sett tyvärr varit dåliga på att ha de dialoger som krävs för respekt och samverkan. Vi har inte varit tillräckligt lyhörda för renskötselns situation och den dialog vi inlett ser vi fram emot att fortsätta. Genom de förändringar vi nu gör vill vi skapa förutsättningar för en bra samverkan på fjället. Det här är åtgärder som vi bedömer kan bidra till minskad störning men också en hållbar utveckling för fjällmiljön, framförallt genom att minska besöksstrycket på specifika platser och dra ner på antalet transporter." (STF u.å.a.)

Sett till den postkoloniala teoribildningen ges här uttryck för de asymmetriska maktförhållanden som ofta nämns. Till skillnad från historiska skeenden där samerna som urfolk fått anpassa sig till statsmaktens idéer sker nu det omvända då STF tar ett

steg tillbaka, och anpassningar sker inte längre på samernas och renskötelsns bekostnad. Tvärtom tolkas det snarare som att STF, med hänsyn till historiska orättvisor, nu tar allt större ansvar och visar respekt för de traditionella markanvändarna i området. Denna formulering kan ses som ett försök från STF:s sida att rätta till historiska orättvisor där samernas intressen blivit åsidosatta till förmån av majoritetssamhällets intressen. Genom att nu ta större ansvar för, och uppmärksamma, störningar på rennäringen visar STF en större medvetenhet kring renskötelsns behov och samernas rättigheter.

Den nya markupplåtelsen symboliserar grunden för ett gott samarbete med samebyarna i västra Jämtlandsfjällen. Det goda samarbetet betraktas vidare som en god förutsättning för STF:s framtida möjligheter att bedriva verksamhet i området vilket beskrivs vara till nytta och glädje för många. Trots kritik från medlemmar står STF:s styrelse fast vid att förändringarna som avhandlats fram i det nya arrendeaftalet är nödvändiga för att få till stånd en långsiktig hållbar utveckling – inte minst för STF, men även för rensköteln och allmänhetens tillgång till fjällområdet (STF, 2024, s. 37–38).

Trots den minskade servicenivån är STF noggranna med att påpeka att de fortsätter tillgängliggöra Jämtlandsfjällen för det rörliga friluftslivet. Friluftslivet kommer inte att se ut på det sätt som många vant sig vid, men det kommer fortsatt vara möjligt att fjällvandra och åka skidor i området. Skillnaden består i att “...vi som organisation visar större hänsyn och respekt för det område vi vistas i.” (STF, 2024, s. 38).

5.3. Handölsdalens sameby

Enligt Sametinget är rennäringen en verksamhet som är flexibel i förhållande till miljö- och värdemässiga variationer och anpassningsförmågan anses vara hög. Rensköteln bygger på att renen är semidomesticerad och det naturliga flock- och vandringsbeteendet är nödvändigt för lyckade vinterbetes säsonger. Det kraftigt ökade trycket från övriga intressen i renbetesområden, bland annat fjällturismen, påverkar denna anpassningsförmåga negativt (Sametinget, 2023). I den rennäringsspolitiska strategin, som antogs av Sametinget 2021, kan vi läsa att turismen är ett exempel på en “...exploaterande verksamhet som krymper och fragmenterar rennäringens betesområden” och hur “Denna konkurrerande markanvändning medför att det samiska nyttjandet av mark och vatten påverkas, betesmarker minskar – framför allt lavbetet – renens naturliga vandring hindras och att rensköteln blivit mer arbetskrävande och kostsam...” (Sametinget, 2021, s. 11–12). Det faktum att Sametinget här benämner turismen som en exploaterande verksamhet kan, i ljuset av postkolonial teori, tolkas som en fortsättning på att koloniala och ojämlika maktrelationer fortfarande kvarstår – mark och vatten tas i anspråk av majoritetssamhället på bekostnad av samernas möjligheter att värna sin kultur och sina näringar. Som vi fastslog i avsnitt 2.1 ses

rennäringen som en förutsättning för det samiska kulturarvet. Det faktum att de exploaterande verksamheterna, däribland turismen, fått som konsekvens att rennäringens betesområden krymper och att flyttleder skärs av kan sägas hota själva kärnan för det samiska kulturarvet.

Samebyarna i Jämtland, däribland Handölsdalens sameby, framhåller att:

“Det är anmärkningsvärt att fritidsintressen tycks väga tyngre än renskötarnas renskötselrätt på åretruntmarkerna. Vid intrång i form av turism meddelar länsstyrelsen dessutom inte några överklagbara beslut eftersom de väljer att hänvisa till allemansrätten. Detta har sin grund i det så kallade Forsränningsmålet [...] och alltsedan dess förefaller det som att allemansrätten får trumfa rennäringen.” (Renmarkskommittén, 2021a, s. 30).

Detta är ett tydligt exempel på hur man från samebyns håll hänvisar till rennäringens status som en lagstadgad rättighet. Baserat på centrala teman inom postkolonial teori kan vi här tolka textavsnittet som ett uttryck för uppfattningen att staten värdesatt andra intressen högre än samernas intressen när det kommer till markanvändningen i området. Detta förstärker de sociala hierarkierna där de renskötande samernas intressen tillskrivs en roll som sekundära i förhållande till majoritetens och allmänintresset, som här får ses som norm. Hänvisning till Forsränningsmålet blir här ytterligare ett sätt att belysa hur det juridiska systemets användning av allemansrätten undergräver renskötselrätten och ses här som ett tecken på de koloniala effekter som fortsätter att prägla vår samtid.

Företrädare för Handölsdalens sameby är noga med att poängtera att rennäringen inte ska anpassa sig till STF och turismen, tvärtom ska turismen anpassa sig till samebyn och samebyns behov och framhåller att det är frustrerande att behöva förhandla om områden som tillskrivits samerna (Kampen om fjället, 2023). Denna formulering ger uttryck för ett typ av motstånd mot de tidigare asymmetriska maktförhållanden där samiska intressen blivit underordnade majoritetssamhällets prioriteringar. Genom att kräva anpassning från STF:s sida och insistera på att rennäringen inte ska anpassa sig gör Handölsdalens sameby gällande sin rätt till sin kultur och traditionella näring. Likväl kan denna formulering tolkas som ett krav på omstrukturerade maktförhållande till förmån för samebyns behov och traditioner. I en intervju med DN menar Jonas Kråik, talesperson för Handölsdalens sameby, att samebyns bästa betesmarker ligger i Jämtlandstriangeln och att det av denna anledning är problematiskt att man får röra sig fritt i området. Han tror att man förr eller senare kommer behöva se över allemansrätten på något sätt, då det är *mängden* besökare som skapar problem snarare än att turister inte visar hänsyn vid besök (Lenas, 2021, egen kursivering).

I dialog med Renmarkskommittén framkommer att berörda samebyar anser att länsstyrelsen saknar tillräcklig kunskap om renskötelsns förutsättningar. Enligt samebyarnas uppfattning borde samebyarna själva ha större möjligheter att påverka organiserade verksamheter, i detta fall turism, som stör renskötelsen. Man menar vidare att samebyn på känsliga marker i området ska ha vetorätt mot fler intrång, då det inte längre anses finnas utrymme för ytterligare intrång. Genom att ge samebyarna större möjligheter att styra sådant som relativt enkelt kan styras skulle acceptansen för annat bli större (Renmarkskommittén, 2021c, s. 30). I en intervju som genomförts i samband med att STF och berörda samebyar fattat beslut om att minska verksamheten i området beskriver Kråik hur det nu skett en förändring och att de äntligen fått gehör (Flygare 2023). Det faktum att man inte upplever att man tidigare fått gehör för sina åsikter kan här tänkas spegla de asymmetriska maktrelationer som är utmärkande för den postkoloniala teoribildningen. Över lag kan vi konstatera Handölsdalens sameby inramar den ökade turismen som ytterligare ett exempel på bristande respekt för samernas rättigheter och behov vilket speglar tydliga postkoloniala tendenser.

6. Slutsats och diskussion

I det avslutande avsnittet kommer jag att sammanfatta huvudresultatet i en slutsats och besvara frågeställningarna som ställdes inledningsvis. Därefter följer en mer allmän diskussion av resultaten med förslag på vidare forskning.

6.1. Slutsats

Det övergripande syftet med denna uppsats var att förstå hur olika aktörer, med olika intressen, inramar den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln samt vad som förhindrar framtida gemensam grund för markanvändning i området.

Studien visar att aktörerna är överens om att den ökade fjällturismen orsakar störningar på renskötseln i området. Däremot skiljer sig inramningen av problemet sig åt. Skillnaden beror här på att de tre aktörerna uppfattar sin roll i kontexten olika. I länsstyrelsens inramning framskrivs den ökade fjällturismen som ett fall av motstående intressen. Inramningen är inte uteslutande av allmänintressekaraktär, utan hänvisningar finns också till de störningar som de allemansrättsligt baserade aktiviteterna orsakar renskötseln. Argument som anspelar på samernas rättigheter i egenskap av urfolk återfinns dock inte i materialet utan sådana inramningar kommer uteslutande från STF:s eller Handölsdalens samebys håll. Länsstyrelsen ser det här som sin uppgift att balansera dessa intressen och det är tydligt att länsstyrelsen inramar problemet – den ökade fjällturismen – på planeringsmässig grund.

Argument relaterade till samernas rättigheter som urfolk är framträdande i STF:s och Handölsdalen samebys inramningar av den ökade fjällturismen. STF är medvetna om att tidigare relation med samebyarna varit bristfälliga och har valt att ta ett allt större ansvar för de störningar som orsakas renskötseln genom att begränsa verksamheten. Det har blivit allt viktigare att värna samers rättigheter och inramningen bygger i allt högre grad på postkolonial grund. Detta kan tänkas vara en naturlig följd av att verksamhetsinriktningen förändrats till en mer hållbar sådan, där dialog och samverkan ses som viktiga förutsättningar för en god relation. Handölsdalens sameby ramar in den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln som en fortsättning av bristande respekt för rättigheter och behov, vilket tydligt speglar den postkoloniala teoribildningen där kolonialismens följdverkningar anses prägla världen än idag.

Den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln har ingen given mening, utan tolkas och inramas på olika sätt av olika aktörer. Resultatet indikerar att det finns olika uppfattningar av markanvändningen i Jämtlandstriangeln och att inramningarna sker på olika grund, innebärande att man väljer ut vissa aspekter av den upplevda

verkligheten och gör de mer framträdande för att främja den egna problemdefinitionen. Jag menar att det är inkompatibla inramningar som förhindrar framtida gemensam grund för markanvändning i området. Jag kommer närmare diskutera dessa den avslutande diskussionen.

6.2. Diskussion

Att nå gemensam grund för framtida markanvändning i Jämtlandstriangeln är utmanande på flera sätt. Låt oss diskutera ett par tänkbara förklaringar till detta. Vi har kunnat fastslå att alla aktörer är överens om att renskötseln påverkas negativt av turismen och i linje med Godtman Kling med flera (2019) kan vi konstatera att skärningspunkten mellan de två är särskilt påtaglig i Jämtlandsfjällen. Det bedrivs omfattande turism i områden som är viktiga för renskötseln och en stor del av turismen kan utövas inom ramen för allemansrätten, som på samma sätt som renskötselrätten är grundlagsskyddad. Den ökade fjällturismen i området kan ses som en fortsättning på den process som Danell (2005) beskriver, där rennäringen ständigt anpassar sig och rörelseutrymme minskar i takt med samhällsutvecklingen. Från Handölsdalens sida kan vi urskilja en oro över att förlora rättigheter till följd av konkurrerande markanvändningsintressen. Jag menar att skyddet av renskötseln måste betraktas som en rättighet i sig snarare än en kompromiss mellan olika intressen. Försöken att nå gemensam grund för markanvändning behöver i högre utsträckning adressera historiska orättvisor och planeringsprocessen måste aktivt inkludera det samiska perspektivet. I fråga om allmänintressets roll vid planering kan vi här konstatera att det i området Jämtlandstriangeln finns så pass olikartade intressen att man inte på ett betydelsefullt sätt kan tala om, än mindre identifiera dessa, som ett allmänintresse. För att nå gemensam grund för markanvändning måste allmänintressets definieras i sådana termer att det reflekterar denna mångfald. Som argumenterat av Fredman med kollegor (2016) kan STF beslut att minska sin verksamhet ses som en ökad medveten kring hur den ökade fjällturismen, tillsammans med en ökad efterfrågan på bekvämlighet, påverkat möjligheterna för ett hållbart nyttjande av fjällen. Det faktum att det rörliga friluftslivet, som erbjuds av STF, i viss mån begränsats relaterar till Bengtssons (2023) diskussion om hur stora rättigheter allmänheten ska tillskrivas då olika intressen vägs mot varandra. Vi kan i detta fall konstatera att rennäringen i detta fall prioriterats som ett riksintresse.

Det har stundtals infunnit sig känslor av att uppsatsen genererat fler frågor än svar och kanske ligger här uppsatsens stora bidrag. Fallet har öppnat upp för en rad nya statsvetenskapliga frågor. Det beslut som fattats har väckt starka känslor och frågor av såväl demokratisk som moralisk karaktär har aktualiserats. Som konstaterat i avsnitt 5.1 ombads STF, på uppmaning av länsstyrelsen, att själva föra dialog med berörda samebyar i syfte att hitta lösningar för samexistens mellan rennäring och friluftsliv.

Givet att det är länsstyrelsen som har i uppdrag att fatta beslut om markupplåtelse på statlig mark är det anmärkningsvärt att länsstyrelsen valde att delegera till STF att själva förhandla fram ett avtal med samebyarna. Likväl har det förekommit kritik mot beslutet till följd av bristande insyn – detta gäller dels hur länsstyrelsen resonerat då de fastslagit att det förekommer avsevärd olägenhet för renskötseln, men även vad gäller avtalsförhandlingarna där det saknas protokoll och andra offentliga handlingar. Inom ramarna för denna studie har det inte funnits utrymme att närmare undersöka länsstyrelsens agerande i processen men jag menar att detta hade varit ett intressant och viktigt bidrag för djupare förståelse av fallet.

Vi har med hjälp av framinganalys och det teoretiska ramverket kunnat säga något om hur länsstyrelsen Jämtland, STF och Handölsdalens sameby uppfattar den ökade fjällturismen i Jämtlandstriangeln. Denna uppsats har inte varit ett försök att motbevisa någon av teoribildningarna, tvärtom är det i dessa teorier analysen tagit avstamp. Vi har kunnat konstatera att det finns en tydlig indikation på att aktörernas olika grund för inramning här blir en omöjliggörande faktor vad gäller förutsättningarna att hitta gemensam grund för markanvändning. Genom att testa en annan teori än de som nyttjats i denna uppsats kan nya insikter om fenomenet uppmärksammas. Som jag nämnde i materialdiskussionen fanns det inte material att tillgå i önskad utsträckning och det faktum att fallet är relativt outforskat gjorde det svårt att hitta sammanställd information. För framtida forskning har jag förslag på ett par vägar framåt. Som ett första steg vill jag uppmärksamma uppsatsens brister och begränsningar och rekommenderar att man tar avstamp i dessa för att förbättra undersökningen. Om tid och resurser tillåtit hade jag valt att genomföra intervjuer med företrädare för länsstyrelsen Jämtland, Handölsdalens sameby och STF. Ett sådant tillvägagångssätt hade möjliggjort djupare insikter och förståelse för aktörernas uppfattning av problemet i fråga. Ytterligare en rekommendation är att konstruera samma typ av undersökning men att använda andra liknande fall, exempelvis genom att kolla på andra markanvändningsintressen i området. Genom att undersöka andra fall av motstående intressen skulle vi i större utsträckning kunna uttala oss om uppsatsens slutsatser kan fungera som underlag vid liknande intressekonflikter eller om slutsatserna bevisas felaktiga.

7. Referenser

- Bengtsson, Bertil (2023). *Allemansrätten – vad säger lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2018). “Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys” i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bignall, Simone (2010). “Postcolonialisiv” i Bevir, Mark (red.), *Encyclopedia of Political Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Boverket (2023). *Kartor riksintressen*. Senast uppdaterad 2023-02-23. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/riksintressen/kartor/> [hämtad 2024-04-27]
- Campbell, Heather & Marshall, Robert (2002). “Utilitarianism’s Bad Breath? A Re-Evaluation of the Public Interest Justification for Planning”. *Planning Theory*, vol. 1, no. 2, pp. 163-187.
- Chong, Dennis & Druckman, James N. (2007). “Framing Theory”. *Annual Review of Political Science*, vol. 10, pp. 103-126.
- Danell, Öje (2005). “Renskötselns robusthet – behov av ett nytt synsätt för att tydliggöra rennäringens förutsättningar och hållbarhet i dess socioekologiska sammanhang”. *Rangifier*, no. 10, pp. 39–49.
- de Leeuw, Georgia (2024). *The Comfort of Alignment: Mining, Green Steel, and Killjoy Desires in Sweden/Sápmi*. Doktorsavhandling. Lunds Universitet.
- Dir. 2021:35. *En ny renskötsellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske*.
- Emmelin, Lars, Fredman, Peter, Lisberg Jensen, Ebba & Sandell, Klas (2010). *Planera för friluftsliv: natur, samhälle och upplevelser*. Stockholm: Carlssons.

- Entman, Robert (1993). "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm". *Journal of Communication*, vol 43, no. 4, pp. 51-58.
- Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999). "Inledning" i Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.), *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wägnerud, Lena (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5:e uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Flygare, Henrik (2023). *Samebyarna: "Äntligen blir vi lyssnade på"*. *Länstidningen Östersund*, Nyhetsartikel. 2023-08-31. Tillgänglig: <https://www.ltz.se/2023-08-31/samebyarna-antligen-blir-vi-lyssnade-pa/> [hämtad 2024-05-14]
- Fredman, Peter, Wolf-Watz, Daniel, Sandell, Klas, Wall-Reinius, Sara, Lexhagen, Maria, Lundberg, Christine & Ankre, Rosemarie (2016). *Dagens miljömål och framtidens fjällupplevelser – Iakttagelser av aktivitetsmönster, landskapsrelationer och kommunikationsformer*. Rapport 2016:3. Etour: Östersund.
- Godtman Kling, Kristin, Dahlberg, Annika & Wall-Reinius, Sandra (2019). "Negotiating Improved Multifunctional Landscape Use: Trails as Facilitators for Collaboration Among Stakeholders". *Sustainability* 11, no. 13: 3511. <https://doi.org/10.3390/su11133511>
- Jämtlandstriangeln, u.å. *Jämtlandstriangeln – en komplett guide*. Tillgänglig: <https://www.jamtlandstriangeln.se> [hämtad 2024-04-09]
- Kampen om fjället (2023). *Förhandlingarna*. [TV-program]. Sveriges Television, SVT, 10 december.
- Karlsson, Christer (2008). "Tre idéer om allmänintresset" i Gustavsson, Sverker, Hermansson, Jörgen & Holmström, Barry (red.), *Statsvetare ifrågasätter: Uppsalamiljöm vid tiden för professorskiftet den 31 mars 2008*. Uppsala Universitet, s. 377–392
- Lenas, Sverker (2021). *Samer: "Nya trender i fjällturismen stressar renarna"*. *Dagens Nyheter*, Nyhetsartikel. 2021-06-10. Tillgänglig:

<https://www.dn.se/insidan/samer-nya-trender-i-fjallturismen-stressar-renarna/>
[hämtad 2024-04-08]

Lindmark, Daniel (2013). "Colonial Encounter in Early Modern Sápmi" i Naum, Magdalena & Nordin, Jonas M. (red.), *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity: Small Time Agents in a Global Arena*. New York: Springer, s. 131–146.

Loomba, Ania (2005). *Kolonialism/postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. 2:a uppl. Stockholm: Tankekraft.

Länsstyrelsen Jämtlands län (2018). *Ledutredning: Vålådalen-Sylarna-Helags*. Dnr 511-489-16.

Länsstyrelsen Jämtlands län (2022). *Vår vision: Länsstyrelsen Jämtlands län*. Tillgänglig: <https://catalog.lansstyrelsen.se/store/35/resource/67> [hämtad 2024-08-11]

Länsstyrelsen Jämtlands län (2023). *STF har nått överenskommelse med flera samebyar – underlag för avtal skickas in till Länsstyrelsen*. Senast uppdaterad 2023-08-31. Tillgänglig: https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/om-oss/nyheter-och-press/nyheter---jamtland/2023-08-31-stf-har-natt-overenskommelse-med-flera-samebyar---underlag-for-avtal-skickas-in-till-lansstyrelsen.html?TSPD_101_R0=08054bd396ab2000602ce80c7fa3c4961fc13dfde70a8b50217f3c22d0b2cfdafd7fa2879286dcea0808ddba031430003c14167f9d01f6ffe8f5898e7d71a828b08d2990844c6f48a075c7cd1e05e272081c1e57ec328dbb7d3ac011eaa81c35 [hämtad 2024-04-08]

Länsstyrelsen Jämtlands län, u.å.a. *Rennäring*. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/djur/rennaring.html> [hämtad 2024-10-11]

Länsstyrelsen Jämtlands län, u.å.b. *Översiktsplanering*. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/jamtland/samhalle/planera-bygga-och-bo/fysisk-planering/oversiktsplanering.html> [hämtad 2024-05-03]

Mukhtar-Landgren, Dalia (2012). *Planering för framsteg och gemenskap: Om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar*. Doktorsavhandling. Lunds Universitet.

- Moroni, Stefano (2004). "Towards a Reconstruction of the Public Interest Criterion". *Planning Theory*, vol. 3, no. 2, pp. 151–171.
- Naturvårdsverket (2023). *Frågor och svar om allemansrätten*. Senast uppdaterad 2023-08-25. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/allemansratten/fragor-och-svar/#E-495569816> [hämtad 2024-05-10]
- NJA 1996, s. 495
- Nord, Malin (2019). "Rennäring och fjällturism, en konflikt mellan motstridiga intressen", *Turist*, Nyhetsartikel. 2019-02-20. Tillgänglig: <https://www.turist.se/rennaring-och-fjallturism/> [hämtad 2024-05-15]
- Nyström, Jan & Tonell, Lennart (2012). *Planeringens grunder: en översikt*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson Forsberg, Lena, Sandell, Klas & Emmelin, Lars (2013). "Friluftslandskapets planering och tillgänglighet" i Fredman, Peter, Stenseke, Marie, Sandell, Klas & Mossing, Anders (red.), *Friluftsliv i förändring: Resultat från ett forskningsprogram*. Rapport. Stockholm: Naturvårdsverket, s. 191–210.
- Pratt, Louise Mary (1991). "Arts of the Contact Zone". *Profession*, pp. 33–40.
- Priya, Arya (2021). "Case Study Methodology of Qualitative Research: Key Attributes and Navigating the Conundrums in Its Application". *Sociological Bulletin*, vol. 70, no. 1, pp. 94–110.
- Prop. 1985/86: 3. *Lag om hushållning med naturresurser m. m.*
- Prop. 2009/10:238. *Framtidens friluftsliv*.
- Renmarkskommittén (2021a). *PM 14 – Anteckningar från möte med Svenska Turistföreningen*. 2021-12-07. Tillgänglig: <https://www.sou.gov.se/contentassets/1287a65ca66445d5ba910dcb62c4d8d0/pm-14-anteckningar-fran-mote-med-svenska-turistforeningen.pdf> [hämtad 2024-05-03]
- Renmarkskommittén (2021b). *PM 15 – Anteckningar från möten med länsstyrelserna*. 2021-12-07.

<https://www.sou.gov.se/contentassets/1287a65ca66445d5ba910dcb62c4d8d0/pm-15-anteckningar-fran-moten-med-lansstyrelserna.pdf> [hämtad 2024-05-14]

Renmarkskommittén (2021c). *PM 7 – Anteckningar från möten med samebyarna*.

2021-12-07. Tillgänglig:

<https://www.sou.gov.se/contentassets/1287a65ca66445d5ba910dcb62c4d8d0/pm-7-anteckningar-fran-moten-med-samebyarna.pdf> [hämtad 2024-05-14]

Sandercock, Leonie (1998). *Towards cosmopolis: planning for multicultural cities*.

Chichester: John Wiley & Sons.

Sametinget (2022). *Kontaktuppgifter till Sveriges samebyar*. Senast uppdaterad 2022-

09-09. Tillgänglig: <https://www.sametinget.se/samebyar> [hämtad 2024-04-22]

Sametinget (2021). *Sápmi – en region som berikar Sverige. Rennäringspolitisk strategi*. Dnr 6.2.2-2020-945. Tillgänglig: <https://www.sametinget.se/156607>

[hämtad 2024-05-10]

Sametinget (2023). *Renskötselns förutsättningar*. Senast 2023-09-13. Tillgänglig:

<https://www.sametinget.se/83615> [hämtad 2024-05-07]

Sehlin MacNeil, Kristina & Inga, Niila (2019). “Extraktivt våld och urfolks koppling till mark”. *Kulturella perspektiv - Svensk etnologisk tidskrift*, vol. 28, no. 1–2, pp. 42–51.

SFS 1971:437. *Rennäringslag*. Stockholm: Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

SFS 1974:152. *Kungörelse om beslutad ny regeringsform*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1998:808. *Miljöbalk*. Stockholm: Klimat- och näringslivsdepartementet.

SFS 2010:2008: *Förordning om statsbidrag till friluftslivsorganisationer*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2010:900. *Plan- och bygglag*. Stockholm: Landsbygds- och infrastrukturdepartementet.

- Skarin, Anna & Åhman, Birgitta (2014). "Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective". *Polar Biol* 37, pp. 1041–1054. <https://doi.org/10.1007/s00300-014-1499-5>
- Skarin, Anna, Danell, Öje, Bergström, Roger & Moen, Jon (2010). "Reindeer movement patterns in alpine summer ranges". *Polar Biology*, no. 33, pp. 1263–1275. <https://doi.org/10.1007/s00300-010-0815-y>
- Skogsstyrelsen (2024). *Renskötselrätt*. Senast uppdaterad 2024-02-20. Tillgänglig: <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/renskotselratt/> [hämtad 2024-04-22]
- SOU 2006:14. *Samernas sedvanemarker*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2022:56. *En tryggad försörjning av metaller och mineral*.
- Statistiska centralbyrån (2017). *Fritid 2014–2015: Levnadsförhållanden*. Rapport 128.
- STF (2018). *STF – Årsberättelse med hållbarhetsrapport 2018*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/app/uploads/2019/03/stf-ar-2018.pdf> [hämtad 2024-05-15]
- STF, u.å.a. *Ny markupplåtelse för STF i Jämtland/Härjedalen*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/stfs-hallbarhetsarbete/markupplatelse-jamtland-harjedalen/> [hämtad 2024-04-08]
- STF, u.å.b. *Om STF*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/> [hämtad 2024-04-22]
- STF u.å.c. *Målbild 2030*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/verksamhetsinriktning/> [hämtad 2024-05-03]
- STF, u.å.d. *STFs riktlinjer*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/riktlinjer/> [hämtad 2024-05-15]
- STF (2020). *Protokoll fört vid Svenska Turistföreningens digitala riksstämma 7-13 maj 2020 via VoteIT*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/app/uploads/2020/06/protokoll-riksstamman-2020.pdf> [hämtad 2024-05-15]

- STF (2023). *STF återkopplar 2023*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/app/uploads/2024/02/stf-aterkopplar-2023.pdf> [hämtad 2024-05-03]
- STF (2024). *Riksstämman 2024: Motioner. Dagordningspunkt 21*. Tillgänglig: <https://www.svenskaturistforeningen.se/app/uploads/2024/03/21-motioner-riksstamma-2024.pdf> [hämtad 2024-05-10]
- Strömberg, Andreas (2007). *Samordning, hyfs och reda: Stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945–2005*. Doktorsavhandling. Uppsala Universitet.
- Svenskt Friluftsliv, u.å. *Om oss*. Tillgänglig: <https://svensktfriluftsliv.se/om-oss/> [hämtad 2024-04-26]
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Stockholm: Liber.
- Teverson, Sara & Upstone, Andrew (2011). "Introduction" i Teverson, Sara & Upstone, Andrew (red.), *Postcolonial Spaces: The politics of place in contemporary culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Utsi, Per Mikael (2007). *Traditionell kunskap och sedvänjor inom den samiska kulturen – relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Wall-Reinius, Sara & Bäck, Lennart (2011). "Changes in Visitor Demand: Inter-Year Comparisons of Swedish Hikers' Characteristics, Preferences and Experiences". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, vol. 11, pp. 38-53.
- Wall-Reinius, Sara & van den Brink, Paul (2023). *Rekreation och miljöpåverkan i fjällen: En sammanfattning av forskning om ekologiska effekter av friluftsliv, turism och sport*. Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2023:5.
- Westerlund Karlsson, Alexandra (2021). "Länsrådet i Jämtland om fjällkonflikten: Frågorna har eskalerat". *SVT Nyheter*, Nyhetsartikel. 2021-04-12. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/lansradet-om-fjallkonflikten-fragorna-har-eskalerat> [hämtad 2024-04-09]
- Öberg, PerOla (1994). *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*. Doktorsavhandling. Uppsala Universitet.

Össbo, Åsa (2014). *Nya vatten, dunkla speglingar: industriell kolonialism genom svensk vattenkraftutbyggnad i renkötselområdet 1910–1968*. Doktorsavhandling. Umeå Universitet.